

Иво Янев

ПРОФ. Н. Н. ГЛУБОВСКИ И РЕФОРМАТА

В ДУХОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ В РУСИЯ В КРАЯ НА ХІХ И
НАЧАЛОТО НА ХХ ВЕК

(Към въпроса за подготовката и образованието на
свещенството)

Abstract: Ivo Yanev, *Prof. N. N. Glubokovsky and Theological Education Reform in Russia in the Late 19th and the Early 20th c. (On the Education of the Priests).*

This article aims to explore some of Professor N. N. Glubokovsky's views on the reform of spiritual education in Russia at the end of the nineteenth and the beginning of the twentieth century, particularly concerning the training and education of pastors in the Orthodox Church. It is based on his book *In Matters of Religious Schools (Middle and High) and the Educational Committee in the Holy Synod*, published in 1907 in St. Petersburg, Russia.

Keywords: *Education, Academic Reforms, Orthodox Church, Orthodox Theology, Academic Theology*

Настоящата статия има за цел да хвърли светлина върху някои от възгледите на проф. Н. Н. Глубоковски във връзка с реформата в духовното образование в Русия в края на ХІХ и началото на ХХ век и по-специално в контекста на въпроса за подготовката и образованието на пастира в Православната църква.

Още от първите християнски времена, образованието на пастира е поставено на първостепенно място, наред с останалите условия, които допускат християнина до свещен сан. Християнската църква винаги е съзнавала, и според нуждите и възможностите е образвала кандидатите за свещен сан, а после е продължавала обучението на свещенослужителите през целия техен живот. За

съжаление, особено в наше време и в поместната ни църква, богословското образование на духовниците се смята само за нещо формално, за да се спази Устава на БПЦ – чл. 132: „За да бъде ръкоположен някой за дякон или свещеник, трябва да има следните качества: ал. 4. да е завършил богословско училище”¹. От църковната история знаем, че много от св. Отци и Учители на Църквата са получили своето образование в езически философски школи². В своите творения те често препоръчват на християнина да бъде образован и придобиването на знанията за богословието да продължава през целия негов живот. Неслучайно протопр. Г. Шавелски в своето „Православно пастирство”, използвайки примера на св. Отци, пише, че различните видове пастирска дейност, изискват специална подготовка и особени знания, защото според него, пастирското служение трябва да се изпълнява по научен метод, с прилагане на многовековния пастирски опит на Църквата, но и във връзка със съвременния начин на живот³.

Според отец Шавелски, духовните училища в Русия от негово време са давали на своите учаци се само обща подготовка, без стремеж към специализиране в дадена област на богословието. Завършилите такива школи пастири, според него, са слабо подготвени, недобре обучени, неспособни за сериозна и плодотворна работа в енорийските храмове⁴. И неслучайно положението в духовните академии и семинарии в Русия е толкова тежко. В края на XIX и началото на XX век църковните образователни учреждения се оказват под силен натиск на различни обществено-политически и социални проблеми. Извършени са редица преустройства и реформи. Променени са преподавателския състав, студентския облик, както и съдържанието на преподаваните дисциплини, а и не на последно място – структурата на управление и ръководството на духовните школи. Извършени са редица опити да се преодолее изолацията и съсловната затвореност, властваща по това време

---

¹ Устав на БПЦ – Българска патриаршия. Приет от VI Църковно-народен събор на 11 декември 2008.

² Срв. Димитров, Хр. Пастирско богословие. Т. 1. С., 2005, с. 74.

³ Срв. Шавелски, протопр. Г. Православно пастирство. С., 1929, с. 61.

⁴ Пак там, с. 62.

както във светските, така и в духовните учебни заведения. В този период духовните школи вече не са играели такава важна роля като просветителски центрове на Руската православна Църква⁵.

Този духовен-образователен проблем занимава и една видна енциклопедична личност като проф. Николай Никанорович Глубоковски⁶, който преподавал във Воронежската духовна семинария и Санкт-Петербургската духовна академия. Въз основа на своята преподавателска и научна работа, в 1905 г. проф. Глубоковски е избран за член на комисията за изработване на нов устав за духовните академии. В 1907 – 1908 г. работи в специалните „Съвещания по въпросите за реформата на висшите и средните духовни училища и органи на църковното управление”⁷. Плод на тази негова реформаторска деятелност в духовното образование е издадената през 1907 г. в Санкт Петербург книга „По вопросам духовной школы (средней и высшей) и об учебном комитете при Святейшем Синоде”.

В предговора на своята книга проф. Глубоковски накратко разказва за опитите на Руската православна църква на няколко пъти да извърши реформи във висшите духовни училища в Русия. Въпреки многократните опити, според автора, те не са довели до желаните промени и духовните институции не образуват и не подготвят достатъчно добре своите студенти. Той се пита дали тези училища вече не са изживели времето си като духовно-учебна форма в Руската църква. Основната цел на духовното училище, според проф. Глубоковски, е да подготви духовно зрели хора, които да се посветят на духовно звание в Църквата; това обаче не означава, че всички възпитаници са длъжни да се посветят на такова служение. Въпреки това всички обучени от духовните школи трябва да са пригодни и разположени да осъществяват специална църковно-благовестническа мисия. Авторът смята, че младежите, които постъпват в академиите, имат недостатъчна предварителна

---

⁵ Срв. Тарасова, А. Профессор Н. Н. Глубоковский и реформа высшей духовной школы в России в конце XIX- начале XX в. – Вестник Московского университета. Серия 8. История, 2001, № 4, 23 – 24.

⁶ За Глубоковски и неговото творчество вж. Игнатъев, А. Памяти проф. Н. Н. Глубоковского. – ЖМП, кн. 8, 1966, 57 – 77.

⁷ Пак там, с. 64.

богословска подготовка и висшето училище се превръща в подготвителен богословски курс. Тогава има опасност специалната пастирска подготовка да отиде на заден план и да не може реално да се осъществи⁸.

Според проф. Глубоковски е необходимо да се реформират средните духовни школи и тогава да се преобразуват в съответствие с това и висшите такива. Необходимо е, също така, да се променят програмите на тези училища, така че да има повече светски предмети, които да бъдат в полза на по-нататъшната дейност на духовниците и богословите в обществото. Доброто светско образование не противоречи или измества богословското и в частност пастирското, а не трябва да се забравя и фактът, че пастирската подготовка се нуждае от общообразователна такава, върху която да се опре в своята душеръководна и душелечебна дейност пастирът в енорията. В тогавашните академии, според авторът, като че ли богословското образование е притиснало светските предмети и те са на път да изчезнат от програмите им. Затова е нужно да се намери онази златна среда, която да позволи пълна и всестранна подготовка на студентите, която ще им помогне при по-нататъшното пастирско и мисионерско служение⁹.

Богословието като наука, според проф. Глубоковски, се нуждае „от научна свобода и научна независимост“¹⁰. Въпреки това Църквата не бива да отива в другата крайност и да изоставя своя богословски авторитет при „контрола“ над богословието, а самото то (богословието) трябва да върши своята работа, бивайки винаги в лоното на Църквата, без да го е страх от тирания и крайна цензура¹¹. В тогавашното руско общество църковният пастир е загубил своята житейско-психологическа и душеръководна роля, той все по-често е формален и церемониален изпълнител на някои обреди и богослужения, които са станали неотделима част от руския обществен и частен живот, и заради това богословието в Църква-

---

⁸ Сrv. Глубоковский, Н. Н. По вопросам духовной школы (средней и высшей) и об Учебном комитете при Святейшем Синоде. СПб., 1907, 1 – 2.

⁹ Пак там, с. 2.

¹⁰ Пак там, с. 4.

¹¹ Пак там.

та и обществото се игнорира, защото то вече е почти ненужно за тях. Не са нужни образовани в богословието на Църквата пастири, а такива, които добре пеят и служат, имат добри риторически способности. А това ли е същността на пастирското служение?

От друга страна, според проф. Губоковски, голямо заблуждение е да се мисли, че ученият, т.е. този, който е получил богословската си диплома, автоматично е достоен и готов за учител и служител на Църквата; това според него е протестантска мисъл, която няма нищо общо с Православието. Богослова трябва да живее благочестив християнски благодатен живот и то в лоното на Църквата.

Според проф. Губоковски съществува реална опасност Църквата да загуби своя „контингент“ и да липсват лица, готови и достойни за изпълнението на нейната мисия тук, на земята. И самата Руска православна църква, чрез своите духовни училища съдейства за това. Духовните школи възпират желанието за духовно, научно и богословско развитие на своите учаци, техния копнеж за съзидателна работа „църковъ и отечеству на пользу“. Тези желания се спират и се заместват от схоластичните принципи при образователното ръководство на студента. Самата Руска църква, разбира тези свои проблеми и се опитва да започне да ги решава, като на първо място се опита да извоюва своята самостоятелност от външните фактори (държава, законодателство, общество). Тя, според автора, не притежава добре подготвени и достойни клирици, богослови и студенти, и нейната промяна може да се осъществи единствено чрез промяна на образователната система на висшите и средните духовни училища в Русия¹². Според проф. Губоковски богословското образование е нужно да се раздели на общо научно богословско и такова за църковно-пастирска подготовка, т.е. за подготовката на бъдещите клирици и ръководители на РПЦ¹³.

Нека споменем и трите основни извода, които прави проф. Губоковски в своето съчинение:

1. Необходимо е да се създадат нови и да се реформи-

---

¹² Пак там, с. 5.

¹³ Пак там, с. 6.

рат старите духовни училища въз основа на строго пастирските потребности за подготовка на просветени пастири – и то от просветените среди на Църквата;

2. Общообразователната богословска част на тогавашните духовни учебни заведения да се прехвърли към специално създадени и обособени училища, паралелни на духовните такива (църковно-пастирските);

3. Богословската наука, която служи за потребностите на ума, а не за професионални църковни нужди, следва да се развива независима, специална и всестранно разработена, и тя да бъде преподавана в богословските факултети и другите структури на университетите¹⁴.

* * *

Въз основа на мислите на проф. Глубоковски, изразени в това негово важно съчинение, може да се направят няколко основни извода. По това време академичното ниво в духовните училища в Русия е било значително по-ниско от необходимото. При наличието на учени от висок ранг като В. Болотов, Е. Голубинский, А. Дмитриевски и др., научно-преподавателската дейност е била на доста незавидно равнище. Възникнала необходимост от задълбочаване и усъвършенстване на специализациите, увеличаване броя на катедрите, създаването на научни кръжоци, подсилване на материално-техническата база, употребата на нови методи и форми в учебно-педагогическия процес. Висшите духовни училища престанали да удовлетворяват и практическите нужди на Руската църква, архиереите на която често ги обвинявала в прекалена секуларизация. Голяма част от завършилите студенти предпочитали светски длъжности, а много малко от тях поемали пътя на пастирството и монашеството, в което тогавашното държавно ръководство виждало главната напътствена сила в развитието и укрепването на моралните устои на руския народ. Много слаба била подготовката на мисионерските кадри на фона на увеличаване на сектанството и раскола в Русия. Тогавашното състояние на духовното образование не отговаряло на практическите нужди

---

¹⁴ Пак там, с.10 – 11.

нито на Църквата, нито на държавата, нито на научните търсения на преподавателите и студентите, нито на религиозните щения на светското общество¹⁵.

Всички тези идеи и разсъждения на проф. Глубоковски са съвременни и днес. Архиереите на Българската православна църква, като че не припознават богословските факултети като школи, които формират и образуват духовенството им, като центрове, които подготвят бъдещите учители по религия в общообразователните и неделните училища. Да не забравяме и тежкото положение в духовните семинарии, които се нуждаят от качествена и добре обмислена реформа, която Св. Синод така и не извършва. Размишленията на проф. Глубоковски ни дават много от отговорите на тези въпроси, и само от нас и от духовенството на Българската православна църква зависи дали ще се вслушаме в тях и ще пожелаем да променим пътя, по който върви богословието у нас.

---

¹⁵ Срв. Тарасова, А. Пос. съч., с. 23.